

Rechtspraak

S. Struijk*

67 Het eerste bestaansjaar van de ISD-maatregel bekeken; een gretig gebruik door de rechterlijke macht of een zekere terughoudendheid? **

67.1 *Rechtbank Amsterdam 26 januari 2005, LJN AS3953*

De Amsterdamse Rechtbank legt aan verdachte anders dan door de officier van justitie gevorderd, niet de ISD-maatregel op, maar een gevangenisstraf.

‘(...)

Gezien de chroniciteit van de bij betrokkene vastgestelde stoornis en de daarbij behorende oordeels- en kritiekstoornissen, moet het risico op herhaling van vergelijkbare feiten – zeker indien hij onbehandeld blijft – als groot worden ingeschat.

Om bovenomschreven risico te minimaliseren is het van belang dat betrokkene zich onder psychiatrische behandeling laat stellen. Een dergelijke behandeling kan in principe ambulante plaatsvinden, bijvoorbeeld via het RIAGG.

Rapporteur adviseert de rechtbank om betrokkene een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf op te leggen, met als bijzondere voorwaarde dat betrokkene zich onder behandeling van een psychiater laat stellen, zulks onder toezicht van de reclassering.

Mede gelet op voormeld advies, zal de rechtbank anders dan door de officier van justitie gevorderd, aan verdachte niet de maatregel tot plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders opleggen, maar een vrijheidsbenemende straf. Om de ernst van de feiten te benadrukken en verdachte te waarschuwen zich in de toekomst niet opnieuw aan soortgelijke strafbare feiten schuldig te maken, zal de rechtbank een deel van de op te leggen vrijheidsbenemende straf voorwaardelijk opleggen met daaraan verbonden na te melden bijzondere voorwaarde. (...)

67.2 *Rechtbank 's-Gravenhage 26 januari 2005, LJN AS4475*

* *Wetenschappelijk docent Erasmus Universiteit te Rotterdam.*

** Citeerwijze: S. Struijk, ‘Het eerste bestaansjaar van de ISD-maatregel bekeken; een gretig gebruik door de rechterlijke macht of een zekere terughoudendheid?’, *DD* 2005, 67. De opgenomen jurisprudentie kan met eigen nummer worden aangehaald.

De Rechtbank 's-Gravenhage legt aan verdachte de door de officier van justitie gevorderde ISD-maatregel op voor de maximale duur van twee jaar, maar brengt in de motivering wel een nuance aan. Daarnaast legt de rechtbank aan verdachte tevens een gevangenisstraf op.

‘(...)

De rechtbank zal deze maatregel opleggen voor de maximale duur van twee jaren. De rechtbank komt tot deze beslissing, aangezien de wetgever niet de mogelijkheid heeft geboden om de maatregel, zou deze voor kortere duur worden opgelegd, indien nodig na verloop van tijd te verlengen. In de duur van de maatregel, zoals wordt opgelegd, ziet de rechtbank evenwel aanleiding om te bepalen dat na zes maanden een tussentijdse beoordeling als bedoeld in artikel 38s van het Wetboek van Strafrecht plaatsvindt. Alsdan kan worden gezien of voortzetting van de tenuitvoerlegging van de maatregel noodzakelijk is.

Naast deze maatregel, die voor feit 1 primair wordt opgelegd, zal de rechtbank, anders dan de officier van justitie heeft geëist, voor de feiten 2 en 3 een gevangenisstraf opleggen die in duur gelijk is aan de tijd die verdachte voor deze feiten reeds in voorarrest heeft dorgebracht.

(...)

67.3 *Rechtbank Zutphen 5 april 2005, LJN AT3280*

De Rechtbank Zutphen legt aan verdachte de door de officier van justitie gevorderde ISD-maatregel op. Ten aanzien van de duur van de maatregel, de eventuele aftrek van de duur van het voorarrest en een eventuele tussentijdse beoordeling, merkt de rechtbank het volgende op:

‘(...)

Om de beëindiging van de recidive van verdachte en het leveren van een bijdrage aan zijn (verslavings)problematiek alle kansen te geven en voorts ter optimale bescherming van de maatschappij, is het van groot belang dat voldoende tijd wordt genomen om de ISD-maatregel ten uitvoer te leggen. Daarom zal de rechtbank de maatregel voor de maximale termijn van twee jaren opleggen en de tijd die door verdachte voor de tenuitvoerlegging van deze uitspraak in verzekering en voorlopige hechtenis is doorgebracht niet in mindering brengen op de duur van de maatregel.

De rechtbank acht een tussentijdse beoordeling van de noodzaak van voortzetting van de tenuitvoerlegging van de maatregel thans niet geïndiceerd, maar wijst op de mogelijkheden daartoe, vermeld in artikel 38s, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht.

(...)

67.4 *Rechtbank Rotterdam 14 april 2005, LJN AT4465*

In deze met reeds vrij veel aandacht omgeven uitspraak wijst de Rotterdamse Rechtbank de ISD-vordering af en legt aan verdachte een gevangenisstraf op. Ter motivering stelt de rechtbank het volgende:

‘(...)

Door de officier van justitie is gevorderd dat aan verdachte de maatregel tot plaatsing in een Inrichting voor Stelselmatige Daders (ISD) zal worden opgelegd.

Naar het oordeel van de rechtbank is aan de formele vereisten van artikel 38m, eerste lid, van het Wetboek van Strafrecht voldaan.

(...)

Op zichzelf is het ook juist, dat de veiligheid van goederen het opleggen van de maatregel zou kunnen rechtvaardigen.

Echter, alvorens de rechtbank overgaat tot het opleggen van een dergelijke, voor betrokkene zeer ingrijpende maatregel, acht zij het noodzakelijk over de levensstijl, achtergrondproblematiek en diverse gedragskenmerken zo goed mogelijk voorgelicht te zijn. Immers, deze factoren zijn bij de persoonsgerichte aanpak (waar de oplegging van de maatregel ISD deel van uitmaakt) van belang voor een goede beoordeling van de zaak. Terecht wordt daarop in de Memorie van toelichting (p. 2) gewezen. Daarnaast speelt bij de afweging van de rechtbank een belangrijke rol, dat de maatregel ISD gezien dient te worden als *ultimum remedium*. De rechtbank acht het dan ook noodzakelijk voorgelicht te worden over het hulpverleningsaanbod, dat in het verleden aan betrokkene is gedaan, dan wel over de omstandigheden die het aanbieden van hulp hebben gefrustreerd. Een en ander ligt ook in het verlengde van het bepaalde in artikel 38m, vijfde lid, van het Wetboek van Strafrecht.

In het dossier van verdachte bevindt zich, naast het omvangrijke strafblad, slechts een brief van 22 maart 2005 van DeltaBouman, afdeling Reclassering te Rotterdam, betreffende retourzending rapportageverzoek, waarin vermeld staat dat verdachte aan de reclassering te kennen heeft gegeven niet mee te willen werken aan een maatregelrapport en waarin de reclasseringswerker aangeeft te betwijfelen of verdachte daadwerkelijk heeft begrepen wat de doelstelling van een maatregelrapport is. De rechtbank heeft zich op basis van deze brief een zeer onvolkomen beeld kunnen vormen van de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Voor een persoonsgebonden aanpak zijn te weinig aanknopingspunten gevonden in het dossier.

Nu verdachte reeds geruime tijd in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht, acht de rechtbank het niet verantwoord de zaak langer aan te houden teneinde het dossier te completeren. Naar het oordeel van de rechtbank dient de zaak thans niet langer voort te duren.

(...)

67.5 *Rechtbank Leeuwarden 19 mei 2005, LJN AT9522*

De Rechtbank Leeuwarden overweegt in deze uitspraak dat het onder de hieronder genoemde omstandigheden onvoldoende waarborgen ziet dat de ISD-maatregel in dit geval daadwerkelijk in het teken zal komen te staan van behandeling en acht het opleggen van de maatregel derhalve niet gerechtvaardigd.

(...)

De officier van justitie heeft gevorderd dat aan verdachte de maatregel van plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders zal worden opgelegd.

Op zichzelf beantwoordt verdachte aan het profiel van de daders die de wetgever voor ogen heeft gehad bij het in het leven roepen van deze maatregel. Verdachte heeft een zeer uitgebreid strafblad, is verslaafd, de kans op recidive is aanmerkelijk en eerdere pogingen om zijn leven een gunstiger wending te geven zijn mislukt.

De rechtbank zal de maatregel evenwel thans niet opleggen. Ter onderbouwing van zijn vordering heeft de officier zich beroepen op een voorlichtingsrapport van [rapporteur]. Dat stuk behelst, anders dan blijkens de memorie van toelichting op de nieuwe wet is bedoeld, niet een rapportage die gebaseerd is op het screeningsinstrument RISC. Verder wordt -ook in de mondelinge toelichting door de rapporteur op de zitting- niet concreet aangegeven op welke

wijze de problematiek van verdachte zal worden aangepakt. Hoewel verdachte al sedert 29 januari van dit jaar in voorlopige hechtenis verblijft, is tot op heden geen op hem toegesnelde behandeltraject ontwikkeld. De rapporteur heeft ter terechtzitting verklaard dat met een eventuele behandeling pas in juli een aanvang zal worden gemaakt.
(...)

67.6 *Rechtbank Amsterdam 14 juni 2005, parketnr. 13/420391-05 en 13/437120-05, NbSr. 2005, 8, nr. 286, p. 847-848.*

Met het expliciete oordeel dat de ISD-maatregel in casu geen passende maatregel is, legt de Rechtbank Amsterdam aan verdachte een gevangenisstraf van zes maanden op. De rechtbank motiveert de afwijzing van de ISD-vordering als volgt:

(...)
'De Rechtbank is van oordeel dat plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders in casu, gelet op de persoon van de verdachte en het feit dat het doorlopen van de SOV-maatregel bij de verdachte ook niet tot een blijvende verandering in zijn verslaving en criminele gedrag heeft geleid, niet een passende maatregel is. Daarbij speelt een rol dat de verdachte zich tegen de maatregel verzet en dat de justitiële verslavingszorg vooralsnog weinig behandelperspectieven ziet, zodat de kans groot is dat een plaatsing in een ISD-inrichting zal neerkomen op een zogenaamde kale detentie.'
(...)

67.7 *Rechtbank Alkmaar 28 juni 2005, LJN AT8607*

De Rechtbank Alkmaar legt aan verdachte de door de officier van justitie gevorderde ISD-maatregel op. Ter zitting heeft de verdachte echter verklaard dat hij niet instemt met deze maatregel.

(...)
Verdachte heeft op de terechtzitting laten weten dat hij de ISD-maatregel niet wil. De rechtbank stelt voorop dat de wetgever de oplegging van de ISD-maatregel niet afhankelijk heeft gesteld van de instemming van verdachten. Het is veeleer zo dat deze maatregel is geïndiceerd bij verdachten die niet bereid zijn om mee te werken aan trajecten die er op zijn gericht om een eind te maken aan hun verslaving en hun veelvuldig criminele gedrag. Op grond van het bepaalde in artikel 38m van het Wetboek van Strafrecht strekt de maatregel ter beveiliging van de maatschappij en de beëindiging van de recidive van de veroordeelde. Indien veroordeelde verslaafd is, strekt de maatregel er mede toe een bijdrage te leveren aan de oplossing van de verslavingsproblematiek. Gelet op de door verdachte steeds weer veroorzaakte overlast en schade staat thans de bescherming van de samenleving voorop. De veiligheid van personen en goederen eist het opleggen van de maatregel. Nu ook overigens aan de wettelijke voorwaarden voor de maatregel is voldaan, zal de rechtbank gelasten dat de verdachte wordt geplaatst in een inrichting voor stelselmatige daders. Op grond van de vorenstaande feiten en omstandigheden verbindt de rechtbank daaraan de maximale duur van twee jaar.
(...)

67.8 *Hof Leeuwarden (raadkamer) 29 juli 2005, LJN AU0310*

De raadkamer van het Gerechtshof Leeuwarden heeft ten aanzien van verdachte, aan wie de rechtbank Assen de ISD-maatregel had opgelegd, een beschikking gegeven omtrent diens voorlopige hechtenis. Verdachte is op 11 januari 2005 in verzekering gesteld en nadien aansluitend in voorlopige hechtenis genomen die tot op heden voortduurt. De raadkamer overweegt in onderhavige beschikking het volgende:

(...)

De wetgever heeft het aan de rechter overgelaten te bepalen of aftrek van de voorlopige hechtenis van de opgelegde ISD-maatregel moet plaatsvinden. Volgens artikel 38n, tweede lid, van het Wetboek van Strafrecht kan de rechter bij het bepalen van de duur van de maatregel rekening houden met de tijd die door de veroordeelde vóór de tenuitvoerlegging van de uitspraak onder meer in verzekering en voorlopige hechtenis heeft doorgebracht, waaruit volgt dat hij daartoe niet verplicht is. Naarmate de periode van voorlopige hechtenis langer duurt en aftrek daarvan bij het bepalen van de duur van de maatregel zou plaatsvinden, zal de hiervoor weergegeven doelstelling van de maatregel op het gebied van de resocialisatie in het algemeen niet optimaal gerealiseerd worden. Dat zal mogelijk tot een terughoudend gebruik van deze aftrekmogelijkheid leiden. Ofschoon de wetgever met de ISD-maatregel bewust afstand heeft genomen van het grondbeginsel dat er in alle gevallen een redelijke verhouding dient te zijn tussen de zwaarte van het concrete strafbare feit waarvoor wordt vervolgd en de keuze van de op te leggen strafsoort en strafmaat, kan het voortduren van voorlopige hechtenis bij verdachten die in aanmerking komen voor deze maatregel ertoe leiden dat dit grondbeginsel nog verder in onbalans wordt gebracht. Vooral indien de verdachte gebruik maakt van alle hem ten dienste staande rechtsmiddelen, kan de voor de maatregel geldende maximale termijn van twee jaren immers worden overschreden.

(...)

Deze in de praktijk optredende verdere aantasting van het voor een behoorlijke strafrechtspleging wezenlijke proportionaliteitsbeginsel is naar het oordeel van het hof niet zonder meer aanvaardbaar, te meer niet omdat – anders dan de regering tijdens de parlementaire behandeling mogelijk veronderstelde – om de bovengenoemde reden naar verwachting bij de categorie van veelplegers eveneens op terughoudende wijze toepassing zal worden gegeven aan het bepaalde in artikel 67a, derde lid, van het Wetboek van Strafvordering (opheffing van de voorlopige hechtenis, indien de duur daarvan die van de definitieve vrijheidsbeneming dreigt te overtreffen). Hierbij komt dat er in de OM-richtlijn veelplegers/ISD van wordt uitgegaan dat de maatregel alleen wordt gevorderd als de verdachte in voorlopige hechtenis is gesteld en deze detentie niet is geschorst of opgeheven.

Het hierboven omschreven bezwaar zou zich mogelijk minder doen gevoelen, als de aftrek zou kunnen worden toegepast op een naast de maatregel opgelegde vrijheidsstraf, in een situatie waarin daarvoor noodzaak en rechtvaardiging zouden bestaan. Het hof zal bij de behandeling van deze zaak in appel moeten oordelen of er voor een combinatie van een gevangenisstraf en de ISD-maatregel, zoals de rechtbank in dit geval heeft toegepast, ruimte bestaat. In deze beschikking wordt volstaan met de vaststelling dat een uitdrukkelijke wettelijke bepaling die deze combinatie mogelijk maakt ontbreekt. Daarover is tijdens de parlementaire behandeling wel gesproken, maar het daartoe strekkende amendement van het kamerlid Eerdmans is ingetrokken, nadat de minister van justitie in het wetgevingsoverleg de aanneming had ontraden: “De motivering van de maatregel is er niet in gelegen dat die bovenop de celstraf komt, maar in de plaats daarvan.” (Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 28 980, nr. 7 en 13, p. 25).

Het hof is op grond van bovenstaande overwegingen van oordeel dat de tijd die verdachte in voorlopige hechtenis verblijft zo kort mogelijk moet worden gehouden. Dit vraagt van het openbaar ministerie (bij het bewaken van de voortgang en het ter appointering aanbieden van de strafzaak) en van de rechter in beide feitelijke instanties (bij de berechting en afwerking van alles wat met de uitspraak samenhangt) een meer dan gebruikelijke voortvarendheid. Het moet voorshands redelijkerwijs mogelijk worden geacht de zaken van (het voorlopig beperkt aantal) verdachten aan wie een ISD-maatregel is opgelegd inhoudelijk – dus niet slechts pro forma - te behandelen binnen een termijn van negentig dagen na het instellen van het hoger beroep. Het hof is gelet op het voorgaande van oordeel dat de voorlopige hechtenis in de hoger beroepsfase in beginsel dan ook niet langer dan in totaal negentig dagen zou mogen duren.
(...)

1 Inleiding

Ten tijde van de publicatie van onderhavige DD-aflevering viert de ISD-maatregel haar eenjarig bestaan. Op 1 oktober 2004 trad namelijk de maatregel tot plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders, kort gezegd de ISD-maatregel, in werking.¹ Deze maatregel, waarmee stelselmatige daders voor langere tijd worden gedetineerd opdat hen (in ieder geval voor de maximale duur van twee jaar) het plegen van nieuwe delicten feitelijk onmogelijk wordt gemaakt, heeft in het eerste jaar reeds voor veel rechtspraak gezorgd.² Dit jubileum vormt dan ook een in mijn ogen logische aanleiding voor een overzicht en analyse van de belangrijkste rechtspraak omtrent de ISD-maatregel van het afgelopen jaar. Een rechtspraakrubriek als deze is daar dan de plaats bij uitstek voor.

Doel van deze bijdrage is om aan de hand van een selectie van rechterlijke beslissingen een overzicht te geven van tendensen, overeenkomsten en verschillen omtrent de toepassing van de ISD-maatregel. In de volgende vier paragrafen wordt beoogd een oordeel te geven hoe de rechterlijke macht in het eerste jaar gebruik heeft gemaakt van deze maatregel. Daarbij zal de vraag centraal staan of de rechter het signaal van de wetgever dat een strengere reactie en dus een langduriger vrijheidsbeneming ten aanzien van veelplegers passend is, heeft opgepikt, of dat de rechter ten aanzien van het opleggen van de ISD-maatregel en de duur daarvan tot nu toe nog een zekere terughoudendheid heeft betracht.

-
- 1 Wet van 9 juli 2004 tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering en de Penitentiaire beginselenwet (plaatsing in een inrichting voor stelselmatige daders), *Stb.* 2004, 351, in werking getreden bij KB, *Stb.* 2004, 471.
 - 2 Raadpleging van literatuur en met name <www.rechtspraak.nl> leert dat er sinds 1 oktober 2004 om en de nabij 23 ISD-uitspraken zijn geweest. De onderhavige publicatie is afgesloten op 25 augustus 2005 en nadien gewezen uitspraken zijn derhalve niet verwerkt.

2 Duur van de opgelegde ISD-maatregel

De ISD-maatregel is door de wetgever ontworpen en wettelijk ingevoerd vanuit het streven de overlast in het publieke domein, veroorzaakt door de veelvuldige recidive van een relatief kleine, maar hardnekkige groep veelplegers, krachtiger te bestrijden. Met de ISD-maatregel beoogt de wetgever dan ook het signaal af te geven dat een strenge reactie ten aanzien van veelplegers noodzakelijk is. 'Hardnekkige veelplegers moeten weten dat de overheid hun gedrag niet accepteert, hen niet loslaat en niet aan hun lot overlaat, maar aanpakt en aanspreekt op hun gedrag. De samenleving kan en mag niet aanvaarden dat hardnekkige veelplegers maar doorgaan met hun gedrag. Volharden zij in hun gedrag, dan is een strenge reactie passend. Het is nodig dat de wetgever dat signaal afgeeft', aldus de Minister van Justitie.³

Met de inwerkingtreding van de ISD-maatregel zijn de bestaande mogelijkheden om veelplegers aan te pakken wederom aangescherpt. De zogenoemde draaideur-aanpak ten aanzien van veelplegers is thans (zoveel mogelijk) vervangen door een aanpak gericht op langdurige vrijheidsbeneming, hetgeen concreet heeft geresulteerd in een omslag van een zaaksgerichte aanpak naar een persoonsgerichte aanpak.⁴ Deze nieuwe persoonsgerichte aanpak, waarbij de officier van justitie en de rechter de aard en het gehele verloop van het criminele gedragspatroon van een verdachte in ogenschouw nemen, was reeds ingezet met de SOV-maatregel en heeft vorig jaar een vervolg gekregen met de ISD-maatregel. De aanscherping ten opzichte van de SOV-maatregel bestaat er uit dat de ISD-maatregel landelijk toegepast kan worden, ten aanzien van zowel verslaafde als niet-verslaafde veelplegers en tevens opgelegd kan worden aan vrouwen.

Interessant is te bekijken of de rechterlijke macht het signaal van de ISD-maatregel van langduriger vrijheidsbeneming heeft onderschreven in het afgelopen jaar of integendeel, dat de woorden van de minister zonder navolging zijn gebleven. Vooral nog blijkt het eerste het geval te zijn, zo valt te concluderen uit de ISD-rechtspraak tot nu toe. In alle gevallen waarin de rechter de ISD-maatregel heeft opgelegd, geschiedde dat namelijk daadwerkelijk voor de maximale duur van twee jaar. Uit de motivering van de straftoemeting blijkt echter dat het de rechter bij deze maximale duur van de opgelegde ISD-maatregel veelal niet alleen te doen is om een signaal van langduriger vrijheidsbeneming of om loutere beveiliging van de maatschappij. Zo is in de verkort weergegeven uitspraak onder 67.3 te lezen dat de Rechtbank Zutphen ter motivering van de maximale duur van de opgelegde ISD-maatregel en ter argumentatie van de stelling dat het van groot belang is dat voldoende tijd genomen wordt om de ISD-maatregel ten uitvoer te leggen, een reso-

3 *Kamerstukken I* 2003/04, 28 980, nr. D, p. 9-10.

4 Zie voor een uitvoeriger beschrijving van deze omslag in aanpak: S. Struijk, 'De nieuwe ISD-maatregel. Een kritische verkenning van wetgeving en praktijk', *PROCES* 2005, p. 48-57.

cialisatie-argument noemt. In bijna identieke bewoordingen laat ook de Rechtbank Alkmaar zich hieromtrent uit (Rechtbank Alkmaar 22 maart 2005, *LJN* AT1761).

Er is al met al een duidelijke tendens waar te nemen dat de rechterlijke macht de ISD-maatregel daadwerkelijk voor de maximale duur oplegt. De maatschappij dient immers optimaal beschermd te worden en ook de resocialisatie dient alle kansen te krijgen, hetgeen voor veel rechters tot de conclusie heeft geleid dat er 'voldoende tijd' dient te worden genomen om de opgelegde ISD-maatregel ten uitvoer te leggen.

De enige nuance die er qua duur van de opgelegde ISD-maatregel werd aangebracht, komt van de zijde van de Rechtbank 's-Gravenhage in de onder 67.2 weergegeven uitspraak. Hoewel de rechtbank in casu de ISD-maatregel voor de maximale duur van twee jaar heeft opgelegd, volgt uit de motivering dat de rechtbank tot een kortere duur van de opgelegde ISD-maatregel zou hebben besloten, indien de wetgever de mogelijkheid zou hebben geboden 'om de maatregel, zou deze voor kortere duur worden opgelegd, indien nodig na verloop van tijd te verlengen'. Hieruit blijkt dat deze rechtbank een terughoudendheid had willen betrachten ten aanzien van de op te leggen duur van de ISD-maatregel, ware het niet dat er geen wettelijke mogelijkheid is tot het later verlengen van de maatregel. Het ontbreken van een dergelijke verlengingsmogelijkheid noopte de rechtbank er blijkbaar toe om de maatregel dan maar voor de maximale duur op te leggen.

Met de bovenstaande tendens van het door de rechterlijke macht opleggen van de ISD-maatregel voor de maximale duur, lijkt het door de wetgever afgegeven signaal van langdurige vrijheidsbeneming door de rechters te zijn opgepikt onder het credo 'het zekere voor het onzekere nemen'. Toch zien veel rechters in de lange duur van de opgelegde ISD-maatregel aanleiding om ambtshalve gebruik te maken van de wettelijke mogelijkheid tot het direct bij de uitspraak bepalen dat er na een bepaald aantal maanden een tussentijdse beoordeling plaats zal vinden (artikel 38s, eerste lid Sr).⁵ Daarvan is bijvoorbeeld sprake in de hierboven reeds aangehaalde uitspraken van de Rechtbank Alkmaar en de Rechtbank 's-Gravenhage.⁶ Door

- 5 Zie recent M.J. Borgers, 'De ISD-maatregel in handen van de rechterlijke macht', *DD* 2005, 33, p. 467-489. In dit artikel stelt de auteur de interessante, meer inhoudelijke, kwestie van de tussentijdse beoordeling aan de orde, met als centrale vraag 'in hoeverre de rechter bij de (eventuele) oplegging van de ISD-maatregel en bij de tussentijdse beoordeling van de tenuitvoerlegging de mogelijkheid heeft om consequenties te verbinden aan het achterwege blijven van een behandeling'.
- 6 Andere voorbeelden van uitspraken waarin de rechter een tussentijdse beoordeling ex artikel 38s, eerste lid Sr heeft bepaald, zijn: Rechtbank 's-Gravenhage 19 april 2005, *LJN* AT4195 en Rechtbank 's-Gravenhage 19 april 2005, *LJN* AT4194 en Rechtbank Zwolle 3 mei 2005, *LJN* AT5028 en Rechtbank Dordrecht 26 mei 2005, *LJN* AT7817 en Rechtbank Breda 23 juni 2005, *LJN* AT8231 en meest recent Rechtbank Alkmaar 28 juni 2005, *LJN* AT8607. Daarentegen heeft de Rechtbank Zutphen in een tweetal uitspraken bepaald dat bij het opleggen van de ISD-maatregel het bepalen van een tussentijdse beoordeling in casu niet geïndiceerd was, maar dat zij wijst op de mogelijkheden daartoe, vermeld in artikel 38s, eerste lid Sr (zie de uitspraak opgenomen onder 67.3 en de uitspraak Rechtbank Zutphen 5 april 2005, *LJN* AT3275).

ambtshalve bij het opleggen van de ISD-maatregel een tussentijdse beoordeling omtrent de noodzakelijkheid van de voortzetting van de tenuitvoerlegging te bepalen, lijkt de rechter al met al het signaal van de wetgever tot langdurige vrijheidsbenaming toch met een zekere terughoudendheid op te pikken. Immers, met een tussentijdse beoordeling na een aantal maanden staat de deur voor een vroegtijdige beëindiging van de ISD-maatregel op een kier.

3 De ISD-vordering afgewezen

Uit de reeds aangehaalde concrete voorbeelden van ISD-rechtspraak moge duidelijk zijn dat de tendens bestaat dat de rechterlijke macht de door de officier van justitie gevorderde ISD-maatregel ook daadwerkelijk oplegt. Dit is om een tweetal, met elkaar samenhangende redenen niet geheel verwonderlijk.

In de eerste plaats kan gewezen worden op de selectie die er plaatsvindt ten aanzien van veelplegers die in aanmerking komen voor toepassing van de ISD-maatregel. Gezien de grote omvang van de groep veelplegers en de door beperkte capaciteit ingegeven selectie- en sturingsfunctie van de officier van justitie – waarbij opgemerkt dient te worden dat deze functie de reden is waarom de wetgever vastgehouden heeft aan de voorwaarde dat de ISD-maatregel slechts op vordering van het openbaar ministerie opgelegd kan worden⁷ – vindt er bewust een selectief vorderingsbeleid plaats. Dit vorderingsbeleid wordt geregeld in de Richtlijn voor strafvordering bij meerderjarige zeer actieve veelplegers (waar onder vordering maatregel ISD),⁸ waarin het uitgangspunt wordt gesteld dat alleen ‘stelselmatige daders’ in aanmerking komen voor toepassing van de ISD-maatregel. Daaruit vloeit derhalve voort dat het openbaar ministerie ten aanzien van de ISD-maatregel louter de ‘ergste’ veelplegers selecteert.

De in de Richtlijn gehanteerde definitie van het begrip ‘stelselmatige dader’ sluit aan bij de drie voorwaarden die in artikel 38m, eerste lid Sr aan het opleggen van de ISD-maatregel worden gesteld. Kort gezegd, stelt dit wetsartikel een recidive-voorwaarde, een ‘feit-voorlopige hechtenis’-voorwaarde en een overlast-voorwaarde.⁹ Met het synchroom lopen van de bij het vorderingsbeleid gehanteerde terminologie en de wettelijke ISD-voorwaarden anderzijds, wordt verzekerd dat

7 Deze vorderingsvoorwaarde staat vermeld in artikel 38m, eerste lid Sr. Voor de opmerkingen van de wetgever omtrent het vasthouden aan deze voorwaarde zij verwezen naar: *Kamerstukken II 2003/04*, 28 980, nr. 5, p. 16, *Kamerstukken II 2003/04*, 28 980, nr. 9, *Handelingen II 2003/04*, p. 2603-2604 en *Kamerstukken I 2003/04*, 28 980, nr. D, p. 9.

8 *Stcrt.* 2004, nr. 185.

9 Zie voor de volledige wettelijke voorwaarden artikel 38m, eerste lid, aanhef en onder 1, 2 en 3 Sr. In vergelijking met de SOV-maatregel is het belangrijkste en tevens meest opvallende verschil dat de extra voorwaarde van de verslaving van de verdachte en de directe relatie tussen de recidive van verdachte en diens verslaving, is komen te vervallen. Zie nader omtrent de wettelijke voorwaarden voor het opleggen van de ISD-maatregel S. Struijk 2005, p. 51-52.

er tijdens de behandeling van de zaak ter zitting (vrijwel) altijd voldaan zal zijn aan bedoelde wettelijke voorwaarden.

De tweede reden hangt samen met de persoonsgerichte aanpak waar de ISD-maatregel zoals gezegd onderdeel van uitmaakt. Bij deze aanpak wordt niet alleen gekeken naar het enkele feit waarvan verdachte wordt verdacht, maar ook naar diens (criminele) levenspatroon en voorgeschiedenis. Tevens bestaan er met name in de grote steden zogenoemde ‘veelplegerslijsten’, waarop de namen van de meest actieve veelplegers circuleren. Al met al is er door deze aanpak derhalve reeds voorafgaand aan een zitting een compleet dossier opgebouwd over een verdachte. Dit persoonsdossier, aangevuld met de door artikel 38m, vierde lid Sr verplicht gestelde rapportage van reclassering of andere instanties, geeft de rechter bij de behandeling van de zaak een goed beeld van de persoonlijke omstandigheden van verdachte.

Het bovenstaande samenvattend, kan gesteld worden dat zowel vanwege het voorafgaand aan de zitting opgebouwde persoonsdossier van de verdachte als vanwege het selectieve en bij artikel 38m, eerste lid Sr aansluitende vorderingsbeleid, de rechter ter zitting een dusdanig als stelselmatige dader geselecteerde veelpleger tegenover zich krijgt, dat het niet verwonderlijk is dat de tendens bestaat dat de rechter de gevorderde ISD-maatregel ook daadwerkelijk oplegt. Toch is er in het eerste jaar een viertal uitspraken geweest waarin de rechtbank de door de officier van justitie gevorderde ISD-maatregel heeft afgewezen. Dit betreft de aan het begin van deze bijdrage weergegeven uitspraken onder 67.1, 67.4, 67.5 en 67.6.

Als men de vier genoemde uitspraken bekijkt, dan valt op dat de afwijzing van de ISD-vordering door de Rechtbank Amsterdam d.d. 14 juni 2005 (67.6) qua inhoud enigszins apart staat van de overige drie. In deze uitspraak komt de rechtbank tot het stellige oordeel dat de ISD-maatregel ‘gelet op de persoon van de verdachte en het feit dat het doorlopen van de SOV-maatregel bij de verdachte ook niet tot een blijvende verandering in zijn verslaving en criminele gedrag heeft geleid’, in casu niet een passende maatregel is. Opvallend is dat de rechtbank daarbij mede in acht neemt dat de verdachte zich tegen de ISD-maatregel verzet en tevens dat de justitiële verslavingszorg ten aanzien van verdachte vooralsnog weinig behandelprospectieven ziet, waardoor de rechtbank tot het oordeel komt dat ‘de kans groot is dat een plaatsing in een ISD-inrichting zal neerkomen op een zogenaamde kale detentie’.

Met dit oordeel anticipeert de rechtbank op een tenuitvoerlegging van de ISD-maatregel bij de verdachte in casu en komt dan tot de conclusie dat met een gebrek aan zowel bereidheid van verdachte als behandelprospectieven, het opleggen van de maatregel neer zou komen op een tenuitvoerlegging in een sober regime, oftewel kale detentie. Gezien het feit dat dit sober regime nu juist door de wetgever expliciet erkend is als zijnde het uitgangspunt voor de tenuitvoerlegging van de ISD-maatregel¹⁰, is het opvallend dat de rechtbank juist om die reden tot de

10 ‘Bij de tenuitvoerlegging van de voorgestelde maatregel is uitgangspunt een langere vrijheidsbeneming in een zeer beperkt regime. Een intensieve interventie zal alleen plaats-

→

conclusie komt dat de maatregel in casu niet passend is. Kennelijk wil de rechtbank niet mee gaan met dit uitgangspunt en is zij van mening dat als de tenuitvoerlegging van de ISD-maatregel voor verdachte in casu feitelijk neer zou komen op loutere vrijheidsbeneming, dat het opleggen van de tweejarige-maatregel voor de bevozenverklearde poging diefstal met braak wel heel buitensporig en niet-proportioneel zou zijn. Daaruit voortvloeiend komt de rechtbank tot de afwijzing van de ISD-vordering en legt aan verdachte een gevangenisstraf van zes maanden op.

De overige drie uitspraken waarin de ISD-vordering door de rechtbank is afgewezen, zijn, hoewel enigszins van elkaar verschillend, allen uitvloeisel van de op grond van artikel 38m, vierde lid Sr verplicht gestelde rapportage omtrent verdachte.

De eerste uitspraak in dit verband betreft de Rechtbank Amsterdam d.d. 26 januari 2005 (67.1). Hierin speelt de inhoud van de aan de rechtbank toegezonden rapportage omtrent verdachte een doorslaggevende rol. Het advies behorend bij deze rapportage betreft allereerst de conclusie dat bij verdachte sprake is van 'een ziekelijke stoornis der geestvermogens, te weten een chronisch verlopende paranoïde schizofrenie'. Daarnaast wordt benadrukt dat het van belang is dat betrokkene zich onder psychiatrische behandeling laat stellen. Vervolgens adviseert de rapporteur de rechtbank 'om betrokkene een deels voorwaardelijke vrijheidsstraf op te leggen, met als bijzondere voorwaarde dat betrokkene zich onder behandeling van een psychiater laat stellen, zulks onder toezicht van de reclassering'.

Met nadruk verwijzend naar bedoeld advies, legt de onderhavige rechtbank aan verdachte niet de door de officier van justitie gevorderde ISD-maatregel op maar een gevangenisstraf van 9 maanden waarvan 3 maanden voorwaardelijk. Aan het voorwaardelijke deel verbindt de rechtbank voorts de bijzondere voorwaarde dat veroordeelde gedurende de proeftijd onder toezicht en leiding van de reclassering blijft en dat hij zich gedurende die tijd naar de door deze instelling gegeven aanwijzingen gedraagt, ook als dit betekent dat hij zich onder behandeling van een psychiater stelt.

In de uitspraak van de Rechtbank Rotterdam d.d. 14 april 2005 (67.4) speelt de rapportage omtrent verdachte ook een doorslaggevende rol, zij het om een iets andere reden. In casu is het namelijk niet de inhoud van het advies wat de rechtbank er toe heeft gebracht de ISD-vordering af te wijzen, maar veeleer het gebrek aan een inhoudelijk advies. Na opgemerkt te hebben dat de officier van justitie de ISD-maatregel vordert, dat voldaan is aan de wettelijke voorwaarden daartoe en dat gezien de veiligheid van goederen het opleggen van de ISD-maatregel gerechtvaardigd zou zijn, stelt de rechtbank expliciet dat zij het bij de toepassing van de ISD-maatregel noodzakelijk acht zo goed mogelijk voorgelicht te zijn over de 'levensstijl, achtergrondproblematiek en diverse gedragskenmerken'. Terecht wijst de rechtbank er hierbij op dat genoemde factoren nu juist bij de persoonsgerichte aan-

vinden als daarvoor bij betrokkene een duidelijk aanknopingspunt is', aldus de memorie van toelichting. *Kamerstukken II 2002/03*, 28 980, nr. 3, p. 4.

pak van belang zijn. Alleen door een gedegen rapportage over deze persoonsgegevens kan immers een compleet beeld geschetst worden van de verdachte, op basis waarvan het opleggen van de langdurige en (ten opzichte van het bewezenverklarde delict) niet-proportionele ISD-maatregel kan worden gelegitimeerd. Voorts merkt de rechtbank terecht op dat de ISD-maatregel dient te worden gezien als *ultimum remedium*¹¹ en dat het noodzakelijk is 'voorgelicht te worden over het hulpverleningsaanbod, dat in het verleden aan betrokkene is gedaan, dan wel over de omstandigheden die het aanbieden van hulp hebben gefrustreerd.'

Welnu, in onderhavige zaak ontbrak het de rechtbank juist aan een dergelijke voorlichting. Aan de rechtbank was het rapportageverzoek door de afdeling Reclassering te Rotterdam retour gezonden middels een brief waarin vermeld staat dat de verdachte aan deze afdeling te kennen heeft gegeven dat hij niet mee wenst te werken aan een zogenoemd maatregelrapport. Tevens geeft de reclasseringsmedewerker aan 'te betwijfelen of verdachte daadwerkelijk heeft begrepen wat de doelstelling van een maatregelrapport is.'

Met deze enkele brief kan niet gezegd worden dat de rechtbank zich een met redenen omkleed, gedagtekend en ondertekend advies over de wenselijkheid of noodzakelijkheid van de maatregel heeft doen overleggen, zoals wettelijk vereist wordt door artikel 38m, vierde lid Sr. Hoewel artikel 38m, vijfde lid Sr de rechtbank de mogelijkheid geeft bij weigering van verdachte om medewerking te verlenen aan het maatregelrapport, het vierde lid buiten toepassing te laten en zich zoveel mogelijk een ander voorlichtingsadvies of -rapport te doen overleggen, besluit de rechtbank in casu anders. Niet alleen stelt de rechtbank dat zij zich op basis van de bedoelde brief 'een zeer onvolkomen beeld' heeft kunnen vormen van de persoonlijke omstandigheden van verdachte, maar ook dat er te weinig aanknopingspunten zijn gevonden in het dossier waardoor een persoonsgebonden aanpak kan worden gerechtvaardigd. Bovendien is het gezien de geruime tijd die verdachte reeds in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht, in de optiek van de rechtbank niet verantwoord om de zaak in casu langer aan te houden teneinde het dossier te completeren. Uit deze motivering vloeit uiteindelijk voort dat de rechtbank tot een afwijzing van de gevorderde ISD-maatregel komt. Verdachte krijgt daarentegen een gevangenisstraf voor de duur van zes weken opgelegd, met aftrek van de tijd die door verdachte in verzekering en in voorlopige hechtenis is doorgebracht.

Deze beslissing van de Rechtbank Rotterdam, waarin zij de toepassing van de ISD-maatregel kritisch benadert, lijkt al met al te zijn ingegeven door de combinatie van een incompleet persoonsdossier en het gegeven van een reeds langdurige voorlopige hechtenis van verdachte. Op laatstgenoemd gegeven zal in paragraaf 5 van deze bijdrage nader worden ingegaan.

Het beeld van een onvolkomen aan de rechtbank toegezonden rapportage zien we tot slot ook terug in de uitspraak van de Rechtbank Leeuwarden d.d. 19 mei 2005

11 De Minister van Justitie heeft de *ultimum remedium*-gedachte omtrent de ISD-maatregel expliciet verwoord: 'Daarbij moet goed worden bedacht dat de ISD evenals de huidige SOV *ultimum remedium* is'. *Kamerstukken I* 2003/04, 28 980, nr. D, p. 9.

(67.5). Ten aanzien van onderhavig voorlichtingsrapport merkt de rechtbank namelijk op dat het stuk niet een rapportage behelst die gebaseerd is op het screeningsinstrument RISC. Hierbij verwijst de rechtbank naar de memorie van toelichting behorende bij de ISD-wet. Uit de bedoelde memorie komt inderdaad naar voren dat de uitkomst van deze RISC-screening zowel de basis vormt van het voorlichtingsrapport als de grondslag vormt voor het bepalen of er aanknopingspunten zijn voor een gedragsbeïnvloedend traject.¹² Er vindt namelijk niet standaard een gedragsinterventie plaats ter invulling van de tenuitvoerlegging van de ISD-maatregel. Uitgangspunt is immers, zoals reeds eerder gesteld, een langdurige vrijheidsbeneming in een zeer beperkt regime, waarbij een intensieve (gedrags)interventie eerst plaats zal vinden als er bij betrokkene voldoende aanknopingspunten bestaan dat het programma effect zal sorteren.

Nu de RISC-screening in casu niet is verricht en er bovendien in de mondelinge toelichting door de rapporteur ter zitting niet concreet is aangegeven op welke wijze de problematiek van verdachte zal worden aangepakt en deze rapporteur voorts ter zitting heeft verklaard ‘dat met een eventuele behandeling pas in juli een aanvang zal worden gemaakt’, komt de rechtbank tot het stellige oordeel dat het onder die omstandigheden onvoldoende waarborgen ziet ‘dat de maatregel in dit geval daadwerkelijk in het teken zal komen te staan van behandeling, om het opleggen ervan te rechtvaardigen’.

Resumerend bestaat er voor wat betreft het opleggen van de door de officier van justitie gevorderde ISD-maatregel een niet geheel verwonderlijke tendens dat de rechterlijke macht hier daadwerkelijk toe overgaat. Desondanks getuigt het bovengaand viertal uitspraken van een rechterlijke macht die wel degelijk kritisch naar de toepassing van de ISD-maatregel kijkt. Hoewel de ISD-vordering in het viertal zaken om een uiteenlopende reden is afgewezen en het derhalve moeilijk is een algemene tendens aan te geven, is er wel een geruststellend signaal op te pikken dat de rechterlijke macht in iedere zaak, hoe kant-en-klaar en uitgeselecteerd die ook namens het openbaar ministerie moge zijn, een kritische blik blijft behouden.

Ondanks de expliciete woorden van regeringszijde die de ISD-maatregel louter doen bestempelen als een beveiligingsmaatregel, spelen voor de rechterlijke macht de aspecten van behandeling en de wijze waarop de tenuitvoerlegging zal plaatsvinden, wel degelijk een doorslaggevende rol. Nu recent door de Hoge Raad nog eens duidelijk is gemaakt ‘dat de strafrechter niet bevoegd is te beslissen over de wijze waarop een door hem opgelegde vrijheidsstraf zal worden tenuitvoergelegd’,¹³ en gezien het feit dat de tenuitvoerlegging van de ISD-maatregel veelal neer zal komen op loutere vrijheidsbeneming, kan geconcludeerd worden dat de Rechterbanken Leeuwarden en Amsterdam in de bovengenoemde uitspraken (respectievelijk 67.5 en 67.6) eieren voor hun geld hebben gekozen door de maatregel simpelweg niet op te leggen.

¹² *Kamerstukken II* 2002/03, 28 980, nr. 3, p. 8-9.

¹³ HR 23 november 2004, *LJN* AR2435.

4 Instemming van verdachte

In artikel 38m, tweede lid Sr staan de doeleinden van de ISD-maatregel vermeld. Deze behelzen de beveiliging van de maatschappij en de beëindiging van de recidive van de verdachte. In tegenstelling tot artikel 38m Sr (oud) waarin de wettelijke doeleinden van de SOV-maatregel stonden vermeld, bevat het huidige artikel 38m Sr niet langer meer het resocialisatiedoel. Het derde lid stelt weliswaar dat de ISD-maatregel er mede toe strekt een bijdrage te leveren aan de oplossing van verdachtes (verslavings-)problematiek, maar in vergelijking met de SOV-maatregel zijn de woorden ‘ten behoeve van zijn terugkeer in de maatschappij’ komen te vervallen. Als gevolg van de thans geldende doeleinden, is het beveiligingskarakter van de ISD-maatregel nadrukkelijk voorop gesteld en is tevens duidelijk gemaakt dat (de uitvoering van) deze maatregel niet (primair) gericht hoeft te zijn op resocialisatie.

Dit is duidelijk terug te zien in de uitspraak van de Rechtbank Alkmaar d.d. 28 juni 2005 (opgenomen onder 67.7). Waar verdachte ter zitting namelijk expliciet heeft laten weten dat hij zich tegen de ISD-maatregel verzet, stelt de rechtbank onomwonden dat ‘de wetgever de oplegging van de ISD-maatregel niet afhankelijk heeft gesteld van de instemming van verdachten’. Blijkens deze stelling is voor de rechtbank het opleggen van de ISD-maatregel zonder instemming van verdachte en daarmee tevens zonder hoop op diens medewerking en bereidheid tijdens de tenuitvoerlegging, geëgitimeerd.

Wie bekend is met het SOV-arrest waarin door de Hoge Raad expliciet gesteld wordt dat uit de wetsgeschiedenis volgt dat de SOV-maatregel ook opgelegd kan worden aan de verdachte die (vooralsnog) niet bereid is te breken met zijn verslaving¹⁴, denkt wellicht dat onderhavige ISD-uitspraak zo bezien niets nieuws onder de zon bevat. Deze gedachtegang is ook niet geheel onbegrijpelijk. Immers, als gevolg van genoemd arrest van de Hoge Raad werd ten aanzien van de SOV-maatregel duidelijk dat de rechterlijke macht niet al te consequent hoefde vast te houden aan het resocialisatiedoelende en dat het opleggen van de maatregel ook zonder de instemming en bereidheid van verdachte kon worden geëgitimeerd.

Het bovenstaande arrest van de Hoge Raad hield daarmee dezelfde consequentie in voor de toepassing van de SOV-maatregel als thans ten aanzien van de ISD-maatregel gebeurt door de aangehaalde uitspraak van de Rechtbank Alkmaar. Toch is het mijns inziens van belang op te merken dat er bij de SOV wettelijk gezien in ieder geval nog de pretentie van een resocialisatiedoelstelling bestond. Het doel van de SOV-maatregel was namelijk tweeledig en behelsde enerzijds het terugdringen van ernstige overlast als gevolg van door drugsverslaafden gepleegde strafbare feiten en anderzijds het oplossen althans beheersbaar maken van de individuele (verslavings)problematiek van verslaafde delinquenten ten behoeve van hun terugkeer

14 HR 17 december 2002, NJ 2003, 184.

in de maatschappij en met het oog op beëindiging van de recidive.¹⁵ Het resocialiseren van verslaafde veelplegers werd derhalve bij de SOV-maatregel nadrukkelijk in de wet verwoord als doelstelling. Tijdens de parlementaire behandeling werd daar door de toenmalige minister van Justitie in eerste instantie ook strikt mee omgegaan, getuige diens expliciete opmerking dat indien het beoogde reïntegratiesucces niet blijkt te kunnen worden bereikt, het doel van overlastbestrijding *an sich* dan niet zwaar genoeg weegt voor oplegging van de maatregel.¹⁶

Hiermee werd de verwachting gewekt dat het opleggen van de langdurige en daarmee niet-proportionele SOV-maatregel louter gelegitimeerd kon worden door het cumulatief voldaan zijn aan de tweeledige doelstelling. Nadat echter eerst de minister zelf aantoonde hier toch niet heel consequent aan te willen vasthouden,¹⁷ heeft later ook de rechterlijke macht hier blijk van gegeven door de SOV-maatregel niet voortijdig te beëindigen als tijdens de tenuitvoerlegging van de maatregel het resocialisatiedoel niet behaald wordt.¹⁸

Ondanks het feit dat hiermee gesteld kan worden dat de SOV-maatregel achteraf ‘ontmaskerd’¹⁹ is als zijnde loutere vrijheidsbeneming, is er bij de SOV aan deze uitkomst in ieder geval nog een (rechterlijke) discussie omtrent het resocialisatiedoel vooraf gegaan. Bij de ISD is zelfs een dergelijke discussie voortijdig door de wetgever in de kiem gesmoord, door het resocialisatiedoel simpelweg niet meer in de wet te verwoorden. Duidelijk is dat bij de ISD-maatregel de beveiliging van de maatschappij zó nadrukkelijk centraal staat dat de langdurige vrijheidsbeneming ook zonder een doelstelling van resocialisatie gelegitimeerd is. Daardoor is het mogelijk en door de rechterlijke macht blijkbaar geaccepteerd om de maatregel ook zonder de instemming en bereidheid van verdachte op te leggen, getuige de bovengenoemde ISD-uitspraak van de Rechtbank Alkmaar.

Gelukkig is er in deze ook een tegengeluid te horen, dat van de zijde van de Rechtbank Amsterdam komt. In deze reeds eerder aangehaalde uitspraak (opgenomen onder 67.6) speelt het feit dat de verdachte zich tegen de ISD-maatregel verzet, nadrukkelijk een rol bij het door de rechtbank afwijzen van de ISD-vordering. Samen met het gegeven dat het eerdere SOV-traject niet tot een blijvende verandering in de verslaving en het criminele gedrag van verdachte heeft geleid en dat de justitiële verslavingszorg aangeeft vooralsnog weinig behandelperspectieven te zien, leidt het voor de rechtbank in casu tot de conclusie dat ‘de kans groot is dat een plaatsing in een ISD-inrichting zal neerkomen op een zogenaamde kale

15 Memorie van toelichting behorende bij de SOV, *Kamerstukken II* 1997/98, 26 023, nr. 3, p. 1.

16 *Kamerstukken II* 1998/99, 26 023, nr. 5, p. 13.

17 ‘Onvoldoende succes bij verwezenlijking van het tweede (*gedoeld wordt op resocialisatie, Sanne Struijk*) doel levert geen grond op om de maatregel te beëindigen’, aldus de minister. *Kamerstukken II* 1998/99, 26 023, nr. 5, p. 13.

18 Rechtbank Rotterdam 6 november 2002, parketnummers 10/041368-01, 10/101164-01, 10/051022-02.

19 Deze treffende benaming is door Kooijmans gehanteerd in: T. Kooijmans, ‘De SOV ontmaskerd’, *Sanctie* 2003, p. 8-15.

detentie'. Waarna de rechtbank daar, mijns inziens verheugend, het oordeel aan verbindt dat de ISD-maatregel in casu niet een passende maatregel is. Verheugend, aangezien door deze kritische uitspraak het accent ten aanzien van de ISD-maatregel nu eens niet louter op de vrijheidsbeneming en het beveiligingsdoel ligt. Blijkbaar kan de instemming van verdachte (dan wel diens verzet) wel degelijk een rol spelen bij de rechterlijke beslissing omtrent het opleggen van de ISD-maatregel.

5 Aftrek van voorlopige hechtenis en de combinatie van de ISD-maatregel met een vrijheidsstraf

In een recente raadkamerprocedure van het Hof Leeuwarden (opgenomen onder 67.8) heeft de raadkamer de verlenging bevolen van de voorlopige hechtenis van verdachte; maar niet zonder dat door de raadkamer een tweetal essentiële punten aan de orde werd gesteld, te weten de eventuele aftrek van de voorlopige hechtenis van de duur van de opgelegde ISD-maatregel en de mogelijkheid tot het opleggen van een combinatie van een vrijheidsstraf en de ISD-maatregel.

Ten aanzien van het eerste punt laat de raadkamer zich in duidelijke bewoordingen uit over het feit dat verdachte al sinds 11 januari 2005 in voorlopige hechtenis zit. Als startpunt stelt de raadkamer dat de wetgever het aan de rechter heeft overgelaten te bepalen of bij de duur van de opgelegde ISD-maatregel aftrek dient plaats te vinden van de tijd die verdachte in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht. Immers, in artikel 38n, tweede lid Sr staat dat de rechter daar rekening mee *kan* houden, hetgeen impliceert dat de rechter daar niet toe verplicht is. De raadkamer spreekt de verwachting uit dat rechters ten aanzien van de opgelegde ISD-maatregel terughoudend gebruik zullen maken van deze aftrekmogelijkheid. De aftrek van een lange duur van voorlopige hechtenis zal namelijk tot gevolg hebben dat de maatregel effectief in (veel) minder tijd ten uitvoer wordt gelegd dan de beoogde twee jaar. Met het gegeven dat resocialisatie de nodige tijd vergt en dat daar binnen de ISD-maatregel voldoende tijd voor moet worden genomen, zal een aftrek van langdurige voorlopige hechtenis de resocialisatie van verdachte niet ten goede komen.

Het door de raadkamer verwachtte terughoudend gebruik door rechters van de mogelijkheid tot aftrek van voorlopige hechtenis, is reeds in enkele eerder gewezen ISD-uitspraken te ontwaren. Zo stelt de Rechtbank Zutphen in de uitspraak opgenomen onder 67.3, dat het van groot belang is 'dat voldoende tijd wordt genomen om de ISD-maatregel ten uitvoer te leggen' en dat de rechtbank de maatregel daarom voor de maximale duur oplegt zonder aftrek van de tijd die door verdachte in voorarrest is doorgebracht. Dezelfde argumentatie is te lezen in de uitspraak van de Rechtbank Alkmaar (Rechtbank Alkmaar 22 maart 2005, *LJN* AT1761), evenals in de uitspraak van de Rechtbank Dordrecht (Rechtbank Dordrecht 26 mei 2005, *LJN* AT7817). Laatstgenoemde rechtbank stelt zelfs heel expliciet:

'De rechtbank bepaalt dat er geen aftrek van voorlopige hechtenis zal plaatsvinden, omdat zij van mening is dat verdachte de volle termijn van twee jaren nodig zal hebben om het programma met succes te kunnen afronden.'

Terugkerend naar het Hof Leeuwarden stelt de raadkamer vervolgens, met een verwijzing naar het proportionaliteitsbeginsel, dat hoewel de wetgever met de langdurige maximale duur van de ISD-maatregel bewust afstand genomen heeft van genoemd beginsel, er door het voortduren van voorlopige hechtenis bij verdachten die in aanmerking komen voor deze maatregel een verdere onbalans kan ontstaan. Deze onbalans is ‘naar het oordeel van het hof niet zonder meer aanvaardbaar’ en het hof stelt dan ook dat ‘de tijd die verdachte in voorlopige hechtenis verblijft zo kort mogelijk moet worden gehouden.’ Daarbij wordt een meer dan gebruikelijke voortvarendheid gevraagd van de officier van justitie en de rechter in beide feitelijke instanties. De raadkamer verbindt daar voorts een termijn aan door te bepalen ‘dat de voorlopige hechtenis in de hoger beroepsfase in beginsel dan ook niet langer dan in totaal negentig dagen zou mogen duren’.

Samenhangend met het bovenstaande omtrent de aftrek van voorlopige hechtenis, bespreekt de raadkamer een tweede punt: het opleggen van de ISD-maatregel in combinatie met een vrijheidsstraf. De kwestie van de aftrek van voorlopige hechtenis en het daarmee gepaard gaande bezwaar van de aantasting van het proportionaliteitsbeginsel, zou zich namelijk in de ogen van de raadkamer minder doen gevoelen ‘als de aftrek zou kunnen worden toegepast op een naast de maatregel opgelegde vrijheidsstraf, in een situatie waarin daarvoor noodzaak en rechtvaardiging zouden bestaan’. Nu het in casu een raadkamerprocedure en niet de berechting zelf betreft, laat de raadkamer zich niet in concreto uit over de vraag of er ruimte bestaat voor een combinatie van een gevangenisstraf en de ISD-maatregel, maar volstaat de onderhavige beschikking met ‘de vaststelling dat een uitdrukkelijke wettelijke bepaling die deze combinatie mogelijk maakt ontbreekt’. De raadkamer haalt ter explicatie de Minister van Justitie aan, die tijdens de parlementaire behandeling heeft verklaard: ‘De motivering van de maatregel is er niet in gelegen dat die bovenop de celstraf komt, maar in de plaats daarvan’.²⁰

Niettegenstaande het feit dat een uitdrukkelijke wettelijke bepaling over bedoelde combinatiemogelijkheid inderdaad ontbreekt en dat de minister deze mogelijkheid blijkbaar ontraadt, is een dergelijke combinatie van een gevangenisstraf en de ISD-maatregel in het afgelopen jaar wel degelijk opgelegd en zelfs vijf keer.²¹ Opvallend hierbij is dat deze uitspraken allen afkomstig zijn van de Rechtbank ‘s-Gravenhage. In één van bedoelde uitspraken, te weten d.d. 16 augustus 2005, vindt de opgelegde gevangenisstraf nadrukkelijk zijn rechtvaardiging in de door verdachte gepleegde strafbare feiten, met name in de mishandeling. In de overige genoemde uitspraken is naar mijn mening echter onduidelijk wat de ratio van de Rechtbank

20 *Kamerstukken II* 2003/04, 28 980, nr. 13, p. 25.

21 Rechtbank ‘s-Gravenhage 11 maart 2005, *LJN* AT1038 en Rechtbank ‘s-Gravenhage 19 april 2005, *LJN* AT4194 en Rechtbank ‘s-Gravenhage 19 april 2005, *LJN* AT4195 en Rechtbank ‘s-Gravenhage 26 januari 2005, *LJN* AS4475 (uitspraak opgenomen onder 67.2) en Rechtbank ‘s-Gravenhage 16 augustus 2005, *LJN* AU1157.

's-Gravenhage is van het opleggen van zowel de ISD-maatregel als de gevangenisstraf. Er waren daarbij namelijk geen strafbare feiten bewezen verklaard waarin het naast de ISD-maatregel opleggen van de gevangenisstraf zijn rechtvaardiging kon vinden. Gezien de kwestie van aftrek van voorlopige hechtenis, was de rechtbank bij bedoelde uitspraken wellicht van mening dat het proportionaliteitsbeginsel wel zeer ernstig aangetast zou worden als een verdachte, die een aanzienlijke tijd in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht, ten aanzien van een relatief minder ernstig delict als bijvoorbeeld diefstal, de ISD-maatregel opgelegd krijgt voor de duur van twee jaar, zonder dat er aftrek plaatsvindt van de voorlopige hechtenis.

Zou deze 'compensatie-gedachte' inderdaad de ratio zijn, dan heeft de Rechtbank 's-Gravenhage in beginsel gelijk dat het proportionaliteitsbeginsel ernstig wordt aangetast door de beslissing om geen aftrek te laten plaatsvinden. In dat geval lijkt het ook niet geheel onlogisch om naast de ISD-maatregel een gevangenisstraf op te leggen, om zo bij de duur van de opgelegde gevangenisstraf de tijd die verdachte heeft doorgebracht in voorlopige hechtenis toch af te kunnen trekken. Echter, hoe aardig bovenstaande gedachtegang wellicht ook klinkt, het proportionaliteitsbeginsel wordt uiteraard des te ernstiger aangetast door ten aanzien van een relatief eenvoudig delict als diefstal de ISD-maatregel bovenop een gevangenisstraf op te leggen. Temeer daar de gevangenisstraf dan louter opgelegd wordt om met betrekking tot de toepassing van de ISD-maatregel aan de aftrek van voorlopige hechtenis te kunnen voldoen. Bovendien werd in het bovenstaande reeds gerefereerd aan de woorden van de Minister van Justitie, dat de ISD-maatregel als mogelijkheid tot langdurige vrijheidsbeneming van stelselmatige daders nadrukkelijk ontworpen is om in de plaats van een gevangenisstraf op te leggen en niet daar bovenop. Aan dit alles doet het feit, dat de Rechtbank 's-Gravenhage veelal de opgelegde gevangenisstraf qua duur (slechts) gelijkstelde aan de tijd die verdachte voor de bewezenverklaarde feiten reeds in voorarrest had doorgebracht,²² uiteraard niets af.

Hoewel de Rechtbank 's-Gravenhage kennelijk een aanzet heeft willen geven tot een toepassing van de ISD-maatregel waarbij de duur van de voorlopige hechtenis afgetrokken kan worden van de daarnaast opgelegde gevangenisstraf, is het de vraag of andere rechtbanken in de nabije toekomst deze combinatie ook 'aandurven' en daarmee de aanzet gevolg geven. Gezien het buitenproportionele karakter van de combinatie van de langdurige ISD-maatregel en een gevangenisstraf, verwacht ik eerlijk gezegd van niet. De kwestie van de aftrek van een langdurige voorlopige hechtenis blijft bij de toepassing van de ISD-maatregel daarmee overigens onbeslist, hetgeen betrekkelijk onbevredigend is.

22 Zie voor een expliciet voorbeeld hiervan Rechtbank 's-Gravenhage 26 januari 2005, LJV AS4475 (uitspraak opgenomen onder 67.2).

6 Voorlopige conclusie

De bovenstaande rechtspraak, gewezen in het eerste bestaansjaar van de ISD-maatregel, en de concrete toepassing van de maatregel zoals besproken in de voorgaande vier paragrafen, leiden tot de voorlopige conclusie dat het signaal van beoogde langdurige vrijheidsbeneming weliswaar is opgepikt door de rechterlijke macht, maar veelal toch met een terughoudende en kritische houding. Het lijkt er namelijk op dat het regeringsuitgangspunt van de ISD-maatregel van een tenuitvoerlegging in een sober regime, niet zonder slag of stoot wordt overgenomen door de rechterlijke macht en men aspecten als de invulling van de tenuitvoerlegging en de bereidheid van verdachte mee te werken aan diens resocialisatie wel degelijk laat meewegen in de beslissing tot oplegging van de maatregel. Tevens zijn er door rechters kritische vraagtekens geplaatst bij de (inhoud van de) verplicht gestelde gedragsrapportage omtrent verdachte en bij de kwestie van de eventuele aftrek van de tijd die verdachte in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht. Een dergelijke kritische houding van de rechterlijke macht is alleen maar toe te juichen en geeft een geruststellend gevoel voor het komende, tweede, ISD-jaar.